

מנהגי ט"ו בשבט

בְּחֻמְשָׁה עֶשְׂרֵי בִשְׁבֹט, ראש השנה לְאֵילָנוֹת. אֵין אוֹמְרִים בּוֹ תַחֲנוּן, וגם במנחה שלפניו [שו"ע סי' קלא, מ"ב, קצור שו"ע, קלט]. אֵין אוֹמְרִים יְהִי רִצּוֹן שֶׁאַחַר קֹהֲלָת. אוֹמְרִים אֶל-אֵל אֶרֶץ אֲפִים וּלְמַנְצָח [פמ"ג-א"א, יד; מ"ב]. יֵשׁ נוֹהֲגִין שֶׁלֹּא לומר תחנון, ביום שלפניו, וביום שלאחריו (כיון דמידי דרבנן צריכין חיזוק) [דחור"ש - מונקאטש].

אכילת פירות

בט"ו בשבט ראש השנה לאילנות, ונוהגין האשכנזים להברכות במיני פירות של אילנות (תיקון יששכר) [מ"א]. בצוואת רבי אליעזר הגדול כתב, בני הוי זהיר לברך על הפירות בט"ו בשבט, שמנהג ותיקין הוא [שבט מוסר פרק ט"ז].

אתרוג: והמנהג שהאתרוג אשר יצאנו בו ידי מצוה בסוכות מטגנין אותו אחר סוכות ואוכלין אותו בט"ו בשבט [ליקוטי מהרי"ח - חודש שבט].

אכילת אתרוג הוא רפואה

עיין במדרש רבה פרשת בחקותי (פרק ל"ז פ"ב), דמבואר דאכילת אתרוג הוא רפואה, שכתב וז"ל ואשתכח מלכא חשש מעיי, אמר' ליה אסוותא, אכול מן אילין אתרוגין דיהודאי מצלין עמהון ביום הושענא, ואת מתסי וכו', אכל מלכא אילון אתרוגא ואתסי [הגהות זכרון מנחם על ליקוטי מהרי"ח, שם].

ירקות: בט"ו בשבט (בצהרים) נוהג לאכול מכל מיני פירות וירקות שיש בידו ומברך כל הברכות; ואמר שכן ה' מנהג אביו ז"ל, ואמרו לו שת"ח אחד כתב, שאולי ראוי שלא לאכול מפירות האדמה ביום ט"ו בשבט כדי שלא יבואו לטעות ולומר שהיום קובע לענין מעשר גם בפירות האדמה, וענה על זה שהדברים הבל וריק [דברי שיח- קניבסקי- בשלח תשע"ח].

הגרשז"א שקל בישוב הדעת את סדר ברכתם

נהג (מידי שבוע בשבוע, בתמידות), שקודם שהיה טועם מן הפירות שלפניו, לפרט בקול את הפירות השונים על פי סדר הקדימה בברכות, ושקל במיתון ובישוב הדעת את סדר ברכתם [ס' שלמי ברכה דף צ"ו].

דיני קדימה כשאין ברכותיהן שוות

בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה

בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה, יקדים המין הרגיל להיות חביב אצלו, אפי' השני הוא חביב לו עתה, ואם שניהן רגילין להיות חביבין בשוה, יקדים מה שחביב לו עתה, ואפילו אם אחד הוא מין שבעה מקדים החביב, ואם שניהן חביבין בשוה מקדים מין שבעה, ואם שניהן אינן מין שבעה וחביבין בשוה, בורא פרי העץ קודם לבורא פרי האדמה; ואין פרי העץ נפטר בברכת בורא פרי האדמה [סידור דרך החיים].

כשאין ברכותיהן שוות בברכת בפה"ע ובפה"א, אם יש שם חביב יותר, צריך להקדים החביב ואפי' הוא חצי פרי [דעת ספר יד הקטנה, דכיון דאלימא חביב יותר ממין ד', כל שכן דעדיפא משלם] ואע"פ שהאינו חביב הוא ממין שבעה וגם שלם, ואם כולם שווים בחביבות, מקדים מין שבעה [יד הקטנה - גוטליב, הלי' ברכות פ"ה, אות י"א; הגהות מנחת עני, שם אות כ"ג].

ואם אין ברכותיהם שוות וצריך לברך על שניהם (כגון תאנים או ענבים או צמוקים עם מיני קטניות) איזה מהם שירצה יכול להקדים לברך תחלה מן הדין אם שניהם שווים בחביבות, אלא שטוב יותר להקדים ברכת בורא פרי העץ לבורא פרי האדמה, ואם אותו שאינו ממין ד' חביב עליו יותר, יש לו להקדימו אף על פי שברכתו בורא פרי האדמה [סידור הרב - סדר ברה"נ פרק י', ח'].

אם אין ברכותיהן שוות, אלא שאַחַד בִּרְכָתוֹ בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ וְאַחַד בִּרְכָתוֹ בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה, שְׂצִירָהּ לְבִרְכָּהּ עַל שְׁנֵיהֶם, אִם הָאֶחָד חָבִיב עָלָיו יְבִרְךָ תְּחִלָּה עַל הַחָבִיב, וְאִם שְׁנֵיהֶם שְׁווֹים לוֹ יְבִרְךָ תְּחִלָּה עַל זֶה שֶׁהוּא מִמֵּין שְׁבַעָה, אֲפֹלוּ הוּא חָצִי, וְאִם אֵין בִּינֵיהֶם שְׁלָמִים אוֹ שְׁנֵיהֶם חֲסָרִים, יְקַדֵּם בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ לְבּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה [קיצור שו"ע, סי' נ"ה, סק"א].

רגיל להיות חביב אצלו, או חביב לו עתה

כל מקום שהחביב קודם, בין שהוא חביב עליו ברוב הפעמים, אף על פי שאין חפץ בו עתה, בין שחפץ בו עתה, אף על פי שאינו חביב עליו ברוב הפעמים, נקרא חביב. ואם יש לפניו שני מינים האחד חפץ בו עתה והשני חביב עליו ברוב פעמים, איזה שירצה יקדים [סידור הרב - סדר ברה"נ פ"י, ט"ו; קצוה"ש, סי' נ"ד].

היו לפניו בפה"ע ובפה"א; אם אחד מהם חביב עליו תמיד, וגם עתה, הוא קודם; ואם שניהם חביבים בשוה, דעת המג"א דהולכין אחר מין ד'; ואם אחד מוקדם בפסוק כגון קליות חטה וזתים, חטה קודמת, ודעת הגר"א דשניהן שוין; ואם שניהן אינם מין ד', וגם שווים בחביבות, (או שא' חביב עליו תמיד, וא' חביב עליו עתה, נקרא כאן שוין בחביבות), פרי העץ קודמת (משנה ברורה סי' רי"א, ס"ק י"ח, כ"ז, ל"ה; ובה"ל ד"ה וי"א) [שונה הלכות- קניבסקי, סי' רי"א, אות ג'].
ואם מן העץ חביב עליו עתה יותר ממין האדמה, אע"פ שבדרך כלל מין האדמה שלפניו חביב עליו יותר, לדברי הכל יש להקדים ולברך על פרי העץ. ולא זו בלבד אלא אף להפך, שעתה מין האדמה חביב עליו יותר ממין העץ אבל בדרך כלל מין העץ חביב עליו יותר ממין האדמה זה, יקדים לברך על פרי העץ [פסקי תשובות סי' ריא - עפ"י הביה"ל סוד"ה ויש אומרים, דמצרפינן כל אופן של חביבות לשיטת הבה"ג, שיש תמיד להקדים בורא פרי העץ]. [אה"מ, בסידור דרך החיים (הנ"ל) כתב, "יקדים המין הרגיל להיות חביב אצלו, אפי' השני הוא חביב לו עתה, וגו'", ולא סבר כסידור הרב הנ"ל דאיזה שירצה יקדים, (וגם לא כהביה"ל, הנ"ל) לצורך שיטת הבה"ג, שיש תמיד להקדים בורא פרי העץ].

אם שניהם שווים בחביבות: 'טוב' להקדים בורא פרי העץ אף על פי שאין חיוב גמור בדבר [סידור הרב - סדר ברכת הנהנין פרק י' הלכה ז].

יש מבני ספרד שנוהגים להקדים בפה"ע לבפה"א,

בכל אופן

עיין בכף החיים (סי' רי"א, אות ו, י"ד) שכתב, דמנהג העולם להקדים בפה"ע לבפה"א, בכל אופן; ועל כרחק, דרך בני ספרד נוהגים כן, כי משמעות הפוסקים שאין זה מנהג בני אשכנז [פתחי הלכה-פארסט, פרק ה', הערה 13].

(א)

יש מבני ספרד שנוהגים כמנהג בני אשכנז להקדים החביב

הביאו לפניו מיני פירות שונים, מפרי העץ ומפרי האדמה, מן הדין אפשר להקדים לברך על פרי האדמה, אפילו אם אינו חביב, ואפילו אם פרי העץ הוא אחד משבעת המינים, שאין דין קדימה לשבעת המינים אלא בפירות שברכותיהן שוות, ומכל מקום נכון להקדים פרי העץ לפרי האדמה, אלא אם כן פרי האדמה חביב עליו יותר, שאז יקדים החביב תחלה. ומה שכתב בכף החיים שאפילו פרי האדמה חביב, יש להקדים פרי העץ, אינו מוכרח (עיין שו"ת תורת יקותיאל סי' מג) [ילקוט יוסף-קצוש"ע סימן ריא, ילקוט יוסף ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקכז - על פי פסקי הרב עובדי' יוסף].

יש אומרים שמנהג העולם להקדים בפה"ע לבפה"א, בכל אופן

עפ"י הרוב היום, לסתם אנשים, את המינים שהם רוצים לאכול, כולם חביבים להם בשווה [שינון הלכות].

אם מעלת שלם עדיף מחביב, או שגרוע אפילו ממעלת שבעת המינים

אם הפרי העץ או פרי האדמה שלם, והפרי השני אינו שלם; נסתפק המשנה ברורה (סי' רי"א, שעה"צ, אות ה'), אם מעלת שלם עדיף מחביב, או שגרוע אפילו ממעלת שבעת המינים, כלומר אם סדר החשיבות הוא; שלם, חביב, שבעה; או שהוא חביב, שבעה, שלם [פתחי הלכה-פארסט, פרק ה', אות ט"ז].

בברכת בפה"ע ובפה"א, אם האחד שלם מקדים השלם, ואפילו השני, חביב ומין ז' [סידור דרך החיים]. [אה"מ, הספר יד הקטנה (הנ"ל), והקיצור שו"ע (הנ"ל), סוברים דסדר החשיבות הוא; חביב, שבעה, שלם; והסידור דרך החיים (הנ"ל) סובר דסדר החשיבות הוא; שלם, חביב, שבעה].

ברכותיהן שוות - שניהם מין ז'

אם אינם ממין אחד

מוקדם בקרא קודם לחביב

אם שניהם מין ז' והאחד מוקדם בקרא צריך להקדימו אפילו השני הוא חביב (פ"מ במ"א ס"ק י') [סידור דרך החיים].

מוקדם בקרא גם קודם לשלם

כגון חצי תאנה ורמון שלם, תאנה עדיף משום דמוקדם בקרא וכנ"ל לענין חטה ושעורה [שער הציון סי' ריא אות ד].

ברכותיהן שוות - וכולם שוין במעלות המין

כגון אם כולם מין ז' (כולם תמרים, או כולם ענבים), או שהן מינים אחרים אבל כולם אינם משבעת המינים (כגון תפוחים ומאראנצן), אז צריך להקדים לברך על השלם אפילו השני שאינו שלם חביב עליו יותר [מ"א סק"א]; הובא בגליון (קעא) שיעורי הלכה - באבוב - פאלגער].

עוד דיני קדימה

מקדימים מין ז', אפילו אם על מין אחר צריך לברך שהחינו [שו"ת שרגא המאיר, ח"ו, סי' ד; ספר שינון הלכות].

חמר מדינה - שְׁכָר קודם לְכָשֶׁר וגבינה

דכוס גורם הרבה ברכות, שמקדשין עליו, דהוה חמר מדינה [ראש יוסף - ברכות דף מ"א, ע"א].

שיריים של צדיק

שמעתי פעם ממר"ח הגרי"ש אלישיב ז"ל שאדם שיש לו שתי חתיכות חלה ואחת מהן היא שיריים של צדיק והיא חביבה עליו, יברך עליה, אעפ"י שטעמם שוה, בכל זאת מאחר והיא חביבה עליו מאיזה טעם שיהי', יברך עליה [חשוקי חמד - ברכות דף ל"ט ע"א].

אכילה לשתייה

אכילה לשתייה אין בו קדימה, אם ברכותיהן שוות, רק בחביב ורוצה עתה [פרי מגדים משבצות זהב - סי' רי"א סק"ו].

עיין בפרי מגדים (בפתיחה להלכות ברכות סוף אות ח') דבאכילה ושתייה אין קדימה, ואיזה שירצה, החביב או מין ז' יקדים, ועיין בפרי מגדים (משבצות זהב - סי' רי"א סק"ו) בזה, דמשמע דוקא בשברכותיהן שוות אין קדימה באכילה ושתייה [דעת תורה - ברעזאן, סי' רי"א].

ברכה המבוררות יותר

ואם אין ברכותיהן שוות, הרי ברכות בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה, קודמין לברכת שהכל, אף על פי שהמין שברכתו שהכל חביב עליו [שולחן ערוך הרב סדר ברכת הנהנין פרק י' סעיף ז].

בורא פרי הגפן קודם לבורא פרי העץ; בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה, קודם לשהכל; ובכל אלו אין משגיחין על חביב כלל [דרך החיים סימן ריח (כו)].

אם יש לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, וגם דבר שברכתו שהכל ורוצה לאכול משניהם, ברכת בורא פרי העץ וברכת בורא פרי האדמה קודמות שהן חשובות, לפי שהן מבוררות יותר, שאינן פוטרות אלא מין אחד, ושהכל היא ברכה כוללת הרבה; ואפילו אם זה שברכתו שהכל הוא חביב לו יותר, מכל מקום צריך להקדים בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה [קיצור שולחן ערוך, סי' נה, ד].

כמה ציורים שלא שייך בהם דין קדימה

העתקתי מספר לחמי ברכה [זילבערשטיין - ערוגת הבשם]. אם אינו רוצה לאכול משניהם, מברך על אותו מין שרוצה לאכול על אף שהשני מונח לפניו [תרומת הדשן סי' לב, רמ"א סעיף ה'].

אם רוצה לאכול משניהם, אלא שמין אחד כבר הובא לפניו, ומין השני אינו לפניו, אין צריך להמתין על מין החשוב, ויכול לברך על המין שלפניו [מ"א סק"י]. באופן שיש לו סיבה שאינו רוצה לאכול עכשיו מין זה, אין צריך לחקדים מין החשוב, כגון;

1. מצד מנהג העולם [ריטב"א הל' ברכות פ"ג, ט'],
 2. מצד בריאות וכדומה [שו"ת הלכות קטנות ח"ב, קנ"ה].
- בכל אופן יזהר לכונן לפטור את המין החשוב [עפ"י רמ"א סע' ה', מ"א סק"א].

מותר להקדים מין שאינו חשוב, בשביל לצאת מספק ברכה (הרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם נטילה במקום סעודתו, ויברך שהכל על דעת לשתות בתוך סעודתו) [סי קעד סע' ז'].

כמו כן מותר להקדים מין האחר, בשביל להשלים מאה ברכות [שו"ע הרב רמט - קונטרס אחרון, ד].

לע"נ אמו"ר ר' פינחס ז"ל ב"ר אברהם יעקב ע"ה להעזרת נא להחקשר עם שלמה לערנער 718-435-2243 (ב)